

Les perspectives bifurcades de Catalunya: model productiu, integració econòmica i tensió social

Eduard Gracia

Professor associat del Departament d'Economia Universitat de Barcelona

"There is always an easy solution to every human problem – neat, plausible and wrong."

Henry Louis Mencken (1917)¹

1. La tercera gran transformació

L'economia de Catalunya ha experimentat tres grans transformacions al llarg de la seva història. La primera, entre els segles XIII i XV, va fer de Barcelona (i, de retruc, Catalunya) una semi-república comercial que competia amb Gènova per l'hegemonia mediterrània, i que després (també com les repúbliques italianes) patiria una llarga decadència. La segona va ser la industrialització que, entre els segles XVIII i XX, va convertir el Principat en la indiscutible fàbrica d'Espanya². La tercera és l'actual, la integració a l'economia europea, i global, que ha fet inevitable la desaparició de les barreres aranzelàries, canviàries i regulatòries que, fins als primers anys 80 del segle passat, van protegir el mercat espanyol de la competència exterior.

Si l'expansió baix-medieval responia a un entorn d'abast mediterrani i la industrialització a la demanda d'un mercat eminentment espanyol (i, fins l'any 1898, també colonial), la transformació que ara experimentem s'explica per la necessitat d'adaptar-se a un entorn econòmic europeu i global. Per a entendre on som –i, partint d'aquí, cap a on és probable que anem– ens cal doncs tenir la perspectiva adient: igual que la Catalunya medieval no s'entén sense la seva dimensió mediterrània i la dels darrers segles sense els seus condicionants hispànics (tant polítics com de mercat), la d'avui cal entendre-la en un doble context: la dependència política de l'Estat espanyol i la dinàmica econòmica del mercat integrat europeu –començant per la dinàmica centre-perifèria.

2. Centre i perifèria

L'any 2005, *The World Is Flat*, un assaig més pretensions que ben informat de Thomas Friedman, el famós periodista nord-americà, va popularitzar breument la idea que la integració econòmica

¹ Originalment de l'article "The Divine Afflatus", *New York Evening Mail* (16 de novembre de 1917).

² Manllevo aquí l'encertat títol de l'exposició que sobre aquest tema va organitzar Jordi Nadal al Born a Barcelona l'any 1985, i que parafrasejava la metàfora de "Workshop of the World" amb la que Benjamin Disraeli es va referir a Anglaterra l'any 1838 a un famós discurs a la Cambra dels Comuns.

global tindria un efecte anivellador en la mesura que tots els actors econòmics podrien participar-hi en igualtat de condicions³. Oblidava fatalment, però, que en un mercat competitiu, com en una competició olímpica, per molt perfecta que sigui la igualtat de condicions de partida, al final hi haurà qui guanyarà una medalla i qui no.

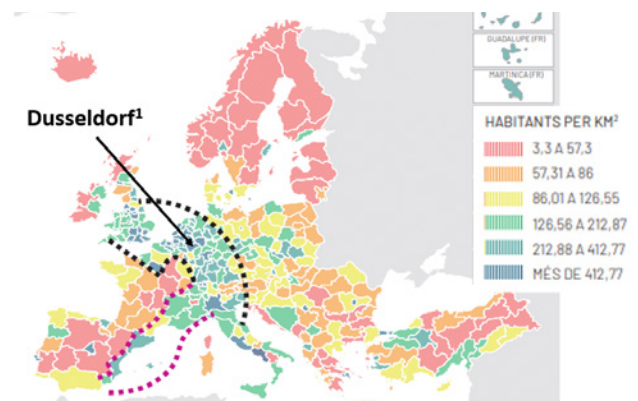
En efecte, la integració econòmica eixampla la distància entre guanyador i perdedor a la cursa competitiva⁴. Com més integrat està un mercat, com més fàcil i barat és produir un bé o servei a un indret geogràfic per a ser consumit a un altre, tant més es concentren les activitats de més alt valor afegit a certs nuclis geogràfics privilegiats on maximitzen les seves economies d'escala i d'integració, i des d'on serveixen la resta del mercat. La integració econòmica augmenta la productivitat del sistema productiu i, per tant, l'efecte global és positiu – però això no implica que el mercat en reparteixi els beneficis per igual.

En la mesura que la concentració d'activitat i població en certs nuclis genera demanda addicional d'infraestructures, béns i tota mena de serveis locals que, al seu torn, generen encara més activitat i atrauen encara més població, la integració econòmica afavoreix la concentració de l'activitat a uns pocs indrets. Aquestes contrades privilegiades no són necessàriament inamovibles, però tendeixen a romandre centrals durant segles per dues raons: perquè molts dels avantatges naturals que les van destacar de bon antuvi (com ara l'accés al mar i a rius navegables) retenen la seva importància al llarg del temps i perquè, com més activitats, serveis i infraestructures s'hi ubiquen, tanta més atracció exerceix l'indret per moltes altres activitats econòmiques.

Naturalment aquest moviment d'atracció en

genera també un d'expulsió. Com que la concentració incrementa el preu dels recursos més escassos en aquests nuclis (sobretot el sòl i, a través d'ell, els salaris de les persones que hi han de viure i pagar-s'hi l'habitatge), les activitats de menor valor afegit –típicament menys sensibles a les economies d'escala i més als costos del sòl i el treball– es desplacen a regions més allunyades del centre econòmic. Per això, com observà Braudel⁵, tota economia-món s'estructura en cercles concèntrics al voltant d'una nucli central com ones al voltant d'una pedra llençada a un estany. El poder i el benestar econòmic es concentren així al nucli, on es troben les activitats d'alt valor afegit per hora de treball, mentre que les economies perifèriques tendeixen a ser més febles –llevat, és clar, que gaudeixin d'algun recurs natural escàs com ara el petroli. La integració econòmica genera doncs prosperitat econòmica per a totes les regions participants perquè permet produir cada cosa allà on és més eficient, però no totes les regions se'n beneficien per igual.

Figura 1. Mapa demogràfic d'Europa (2018)

1. Dusseldorf forma part de la regió metropolitana de Rin-Ruhr, que constitueix el nucli industrial més important d'Europa.

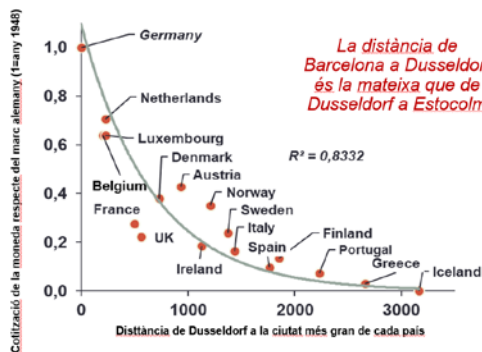
Font: Gracia, Eduard (2017): "The Curse of Geography and the Dilemma of Europe's Periphery" Business Quest Journal of Economics, University of West Virginia.

3 Friedman (2005).

4 Així ho van fer notar ben aviat un grapat d'autors amb una base més sòlida, com ara Florida (2005).

5 Braudel (2008).

Figura 2. Devaluació vs. marc alemany (1 = any 1948) i
distància de Dusseldorf1 a la ciutat més gran de cada país

Des d'aquesta òptica és fàcil entendre la geografia econòmica d'Europa (Figura 1; per a un nivell de detall més granular veieu més avall la Figura 3). Hi destaca sobretot una franja d'alta densitat demogràfica (en blau i verd) que puja del nord d'Itàlia, passant pels Alps i la vall del Rin –que uneix l'Alemanya occidental amb Suïssa al sud, França a l'est i Bèlgica, Països Baixos i Luxemburg al nord– i continua creuant el canal de la Mànega fins al centre-sud d'Anglaterra. Això es coneix generalment com l'Eix Manchester-Milà (o, de vegades, Liverpool-Milà), la Megalòpoli Europea, l'Espinada Europea (*European Backbone*), el Pentàgon Europeu (referint-se al pentàgon que formen Londres, París, Milà, Munic i Hamburg)⁶ o, fins i tot, el Plàtan Blau (*Blue Banana*)⁷. Aquest és –i ha estat durant més de mil anys– el nucli econòmic d'Europa... I, al seu sí, el “centre del centre” és avui a la regió metropolitana del Rin i el Ruhr (al voltant de les ciutats de Colònia, Düsseldorf i Dortmund), on ha romàs des que va abandonar l'eix Londres-Manchester a principis del segle XX.

Àdhuc es pot quantificar fins a quin punt la llunyania d'aquest nucli central afebleix les eco-

nomies d'un mateix espai econòmic –en aquest cas l'europeu. Comparant la distància de Düsseldorf al nucli urbà més gran de cada país amb la pèrdua de valor de les monedes d'aquests països respecte del marc alemany entre el final de la Segona Guerra Mundial i la creació de l'Euro (Figura 2), veiem que aquesta distància explica el 83,3% de la variació⁸. Observeu que aquestes devaluacions tenen poc a veure amb la cultura o la qualitat institucional de cada país: de fet el campió absolut de les devaluacions és Islàndia, un país de religió majoritàriament luterana, llarga tradició democràtica i notòria absència de corrupció però, també, molt allunyat del nucli econòmic del Continent. Aquestes devaluacions són sens dubte símptomes de feblesa econòmica: per això, durant la crisi de l'Eurozona, van ser precisament aquests països els que patiren més la crisi en no poder devaluar com havien fet en el passat⁹.

8 Gracia (2017). Com a curiositat potser val la pena esmentar que la versió en català d'aquest article es va publicar abans (a la pàgina web *Cercle Gerryman-dering*, al maig de l'any 2015) però, en tancar-se aquesta pàgina i traslladar-se'n els articles a la pàgina *Politikon*, els nous administradors van refusar traslladar-hi aquest article –sempre m'he preguntat si seria com a forma de censura.

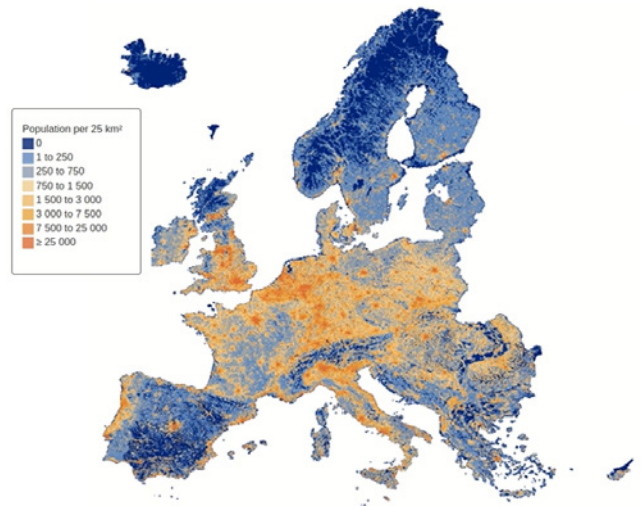
9 El lligam entre la feblesa de les perifèries econòmiques i l'estabilitat canviària és fàcil d'entendre. Quan l'economia va bé i la demanda creix, evidentment tots els països se'n beneficien, però la inflació creix més ràpidament a la perifèria, atès que els processos productius que s'hi localitzen són els que presenten menys economies (o més diseconomies) d'escala, de manera que la demanda creixent augmenta menys la productivitat i més els preus. Aquest augment de preus fa doncs menys competitives les economies perifèriques. Alhora, si el capital pot circular lliurement òbviament el rendiment esperat de les inversions serà el mateix a tot arreu, però serà al centre on es faran la majoria de les inversions en activitats d'alt valor afegit i dirigides a augmentar la productivitat, mentre que a la perifèria les inversions tendiran a anar a activitats que aprofitin avantatges naturals que siguin escassos a altres llocs (petròli a Noruega, turisme a Mallorca...). Quan finalment arriba una crisi, doncs, la productivitat ha augmentat més ràpidament al centre que a la perifèria, on el rendiment de la inversió ha vingut més aparellat a la revaluació de recursos escassos com ara el sòl. Com que, degut a la inflació, moltes indústries perifèriques de més baix valor afegit s'han desplaçat durant els bons temps a indrets encara més perifèrics, on ja s'han creat un entorn adequat, en arribar la crisi no és tan fàcil és difícil que tornin. El resultat és que, a menys que les perifèries siguin capaces d'atraure continuament capitals barats o les economies del nucli estan disposades a proporcionar-les alguna mena de subsidi permanent (que és el que la majoria dels països desenvolupats fan amb les seves regions més endarrerides), l'única sortida per les economies perifèriques és baixar els seus preus per a recuperar la competitivitat perduda, i això implica devaluar la moneda o, si això no és possible, l'austeritat (veieu Gracia 2017).

6 ESPON (2004).

7 Brunet (1989).

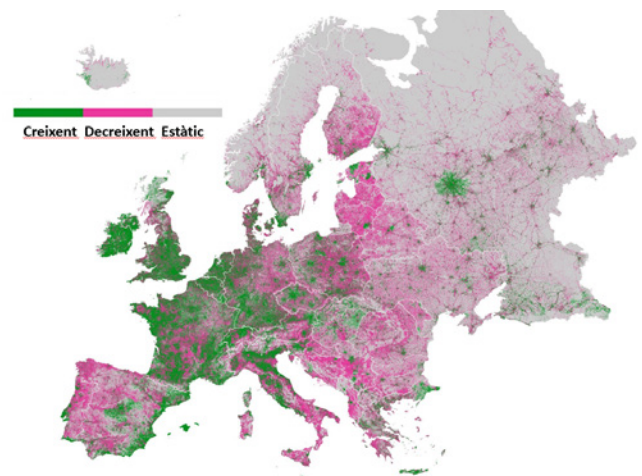
La ubicació geogràfica de Catalunya al mapa europeu és privilegiada: Ramon Tremosa, l'economista i ex-conseller d'Empresa i Coneixement, la descriu molt encertadament com una potència logística natural¹⁰. El node logístic Barcelona-Tarragona és el tercer en importància de la UE, i el primer si en descomptem els de l'Espinada Europea¹¹. Barcelona és, a més, la metròpoli més gran de l'Europa mediterrània i el centre del segon eix econòmic més important de la UE: el que es coneix a diversos estudis com a Cinturó del Sol¹², eix Gènova-Alacant, mega-regió Barcelona-Lió¹³ o Plàtan Daurat¹⁴. Catalunya és la regió ibèrica més propera a l'Espinada europea (la distància entre Barcelona i Düsseldorf és la mateixa que entre Düsseldorf i Estocolm, sense considerar l'obstacle natural del mar Bàltic) i constitueix la frontissa entre el nucli econòmic d'Europa, la península Ibèrica i la Mediterrània occidental. Per això tots els intents de connectar Espanya amb Europa pel Pirineu central (recordeu l'estació de Canfranc) han estat un fracàs, alhora que el tràfic pel Pirineu occidental (és a dir, pel País Basc), malgrat ser substancial, no arriba a tres quartes parts del que passa entre Figueres i Perpinyà¹⁵.

Figura 3. Població per cada 25 km² (2018)

Font: Eurostat

Figura 4. Canvi demogràfic (1990-2020)

Font: Milos Popovic website

¹⁰ Tremosa(2020).

¹¹ L'estudi de FERRMED(2023) troba que només la regió del Rin i el Ruhr queda substancialment per davant de Barcelona, mentre que l'àrea de Milà està aproximadament al mateix nivell.

¹² *Sun Belt*, en anglès. El mateix nom, per cert, fa referència a la franja sud dels Estats Units que va de Florida, Georgia i Carolina del Sud, a la costa de l'Atlàntic, fins a Califòrnia, a la del Pacífic.

¹³ Florida(2008), p. 49-50.

¹⁴ *Golden Banana*, en anglès.

¹⁵ Dades de FERRMED(2023).

La perspectiva és, per cert, molt diferent des del punt de vista de l'Estat espanyol. Igual que l'Espinada Europea i el Cinturó del Sol són obvis guanyadors al procés d'integració econòmica, el més clar perdedor a l'Europa occidental és el que es coneix com la Diagonal Continental: l'espai despoblat que surt de Lieja, al sud de Bèlgica, travessa França en diagonal (on es coneix

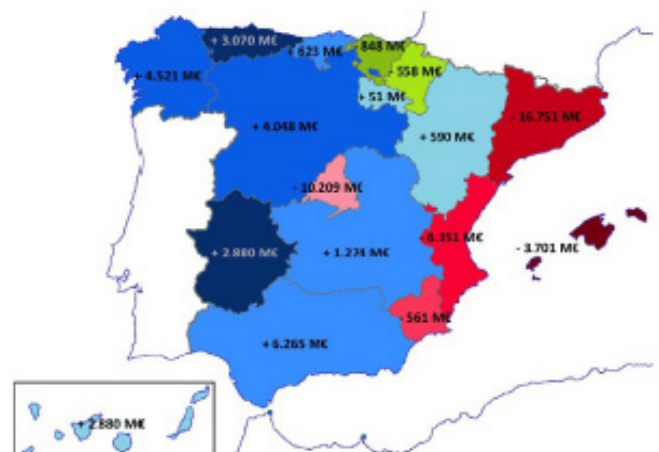
com "la diagonale du vide"), s'eixampla fins a ocupar quasi tota l'Espanya interior ("la España vacía") i mor a la costa de l'Alentejo, a Portugal.

Aquesta descripció, tanmateix, no fa prou visible la magnitud del despoblament de l'Espanya interior –molt més profund que el del sud de Bèlgica, el centre de França o fins i tot el conjunt de Portugal (Figura 3). La regió que inclou les províncies de Terol, Sòria i bona part de les de Guadalajara, Burgos i Saragossa (la "Serranía Celtibérica") és sovint descrita pels geògrafs com "la Lapònia del sud" perquè caldria anar a l'Escandinàvia àrtica per trobar un altre territori similarment extens i despoblat a Europa¹⁶. A diferència de la tundra àrtica, però, l'Espanya buida no ha estat sempre buida, sinó que reflecteix un llarg procés de despoblament paral·lel a l'emigració de l'activitat econòmica a indrets més atractius, i que s'ha accelerat durant les darreres tres dècades, a mesura que l'economia europea s'ha anat integrant (Figura 4). Si l'Espanya buida recorda l'àrtic, la velocitat d'aquest buidat als darrers 30 anys només es pot comparar amb la dels Balcans, on es combina la baixa natalitat local amb l'emigració cap a regions europees on la productivitat (i, com a resultat, els salaris) són més alts.

Madrid, la segona ciutat més gran de la UE, desafia aquest procés des del bell mig del que altrament seria l'espai més buit de l'Europa occidental. No es pot dir que la "hipercapitalitat de Madrid" expliqui el buidat demogràfic de l'altiplà castellà, igual que la capitalitat d'Aràbia Saudita a Riad no explica pas la despoblació del desert d'Aràbia. Aquest desequilibri no existeix a cap altre Estat de l'Espai Econòmic Europeu. A França, per exemple, els centres econòmics i polítics tradicionals segueixen essencialment les valls del Sena (París, Le Havre) i el Roina (Lió,

Marsella), mentre que la despoblació es dona al voltant del massif central. A Portugal els centres econòmics i polítics es troben a la costa (Lisboa, Porto, àdhuc l'Algarve), mentre que la despoblació és a l'interior. A Itàlia estan al centre-nord del país, mentre que la despoblació afecta sobretot el sud. Als Balcans els centres econòmics i polítics tradicionals estan a la vora de mar (com ara Atenes, a Grècia) i/o dels rius navegables (sobretot el Danubi, que passa per Viena, Budapest, Belgrad i Sofia). El desequilibri de la geografia polític-econòmica d'Espanya és doncs extrem per estàndards europeus, i en bona part explica que l'Estat pretengui revertir-lo per mitjà de transferències fiscals massives entre regions (Figures 5 i 6).

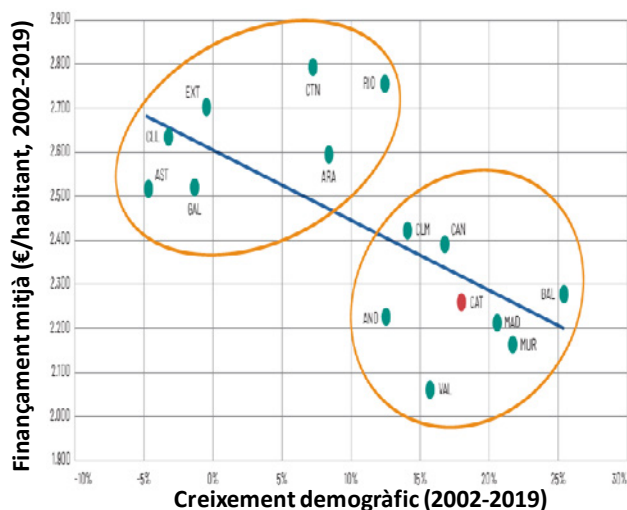
Figura 5. Dèficits / superàvits fiscals per comunitat autònoma (2005)

Font: Centre Català de Negocis (2015).

16 Carretero, Ignacio (2017): "La Laponia española", *El País* (11 març).

Figura 6. Finançament autònom vs. demografia (2002-2019)

Font: Reyner (2023).

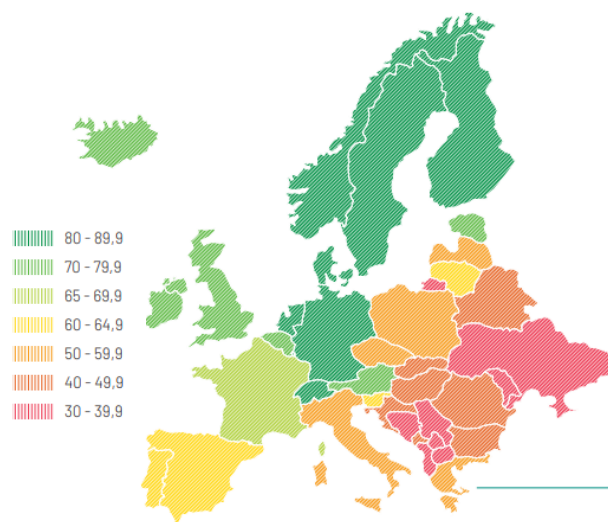
3. Productivitat i qualitat institucional

La dinàmica centre-perifèria deixa sense explicar, tanmateix, moltes de les diferències més conspícues entre les economies de la UE. Països com ara Irlanda, Islàndia, Finlàndia o Estònia es troben en posicions molt excèntriques respecte dels grans nuclis econòmics del continent i, tanmateix, tenen un comportament econòmic sistemàticament molt millor que, per exemple, els quatre que s'han guanyat l'acrònim més aviat poc afalagador de PIGS (*Portugal, Italy, Greece & Spain*)¹⁷, malgrat que algun d'aquests (Itàlia) està molt a prop del nucli central. Aquestes diferències s'expliquen per un altre factor tan o més determinant que la geografia: la qualitat institucional.

Qualitat institucional és la capacitat de les institucions públiques de gestionar l'entorn social i econòmic amb eficiència, imparcialitat i seguretat jurídica. En la mesura que les institucions

coercitives de l'Estat estiguin sota el control de certes elits i grups de pressió, aquests actors tendiran a utilitzar el seu poder per a fer i desfer les regles segons els convingui –és a dir, a degradar la qualitat institucional. Per tant, com més corrupció i menys seguretat jurídica trobin els inversors a un país, tant més invertiran en guanyar-se el favor d'aquestes elits i accedir a les oportunitats que genera l'Estat, o en béns que estiguin menys exposats a les seves pràctiques depredadores, i menys en actius potencialment més productius però també més exposats a aquesta baixa qualitat institucional. Per això hi ha una forta correlació entre els països amb baixa percepció de corrupció i els econòmicament més liberals (Figures 7 i 8): com més control de l'Estat tenen certs grups, menys disposats estan a liberalitzar i renunciar a aquest poder.

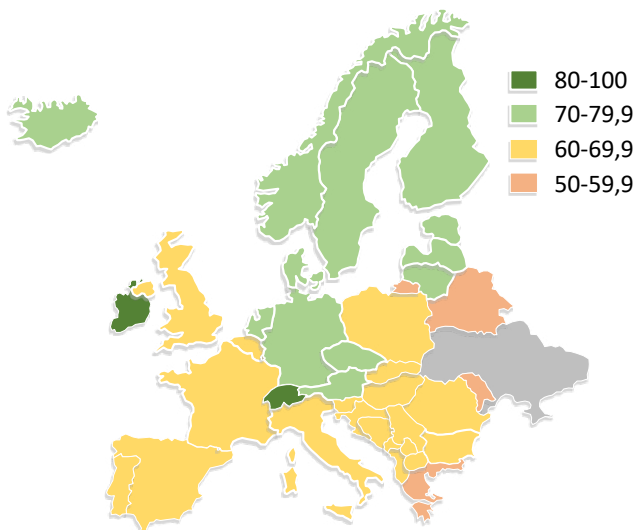
Figura 7. Índex de percepció de corrupció (any 2020)
(un valor més alt indica menys corrupció)

Font: Corruption Perception Index (CPI), Transparency International

¹⁷ El primer esment publicat d'aquest acrònim podria ser Vernet (1997), que parla de "[...] les pays moins « vertueux », ces membres du « Club Med » que l'argot communautaire a affublés d'un sobriquet peu élégant dans sa signification anglaise: « PIGS » pour Portugal, Italy, Greece, Spain..."

Figura 8. Índex de llibertat econòmica (any 2023)
(un valor més alt indica més llibertat econòmica)

Font: Index of Economic Freedom, Heritage Foundation

Els països més liberals i econòmicament més exitosos són sovint també els que tenen els estats del benestar més generosos, malgrat que això comporti també la necessitat d'establir feixugues estructures tributàries –penseu per exemple en els països nòrdics o els Països Baixos. Això es deu a que, en la mesura que l'apertura als mercats exteriors aporta un benefici econòmic net que, tanmateix, no arriba per igual a tothom, els països més democràtics mitiguen l'oposició dels que s'hi veuen afectats negativament per mitjà d'un estat del benestar que els compensa si més no parcialment¹⁸. Això requereix una estructura tributària capaç de finançar la redistribució però, alhora, de prou qualitat per a garantir que la redistribució no es desviarà (o no ho farà gaire) en favor de les elits.

La concentració d'activitats d'alt valor afegit (és a dir, d'alta productivitat marginal) tendeix a augmentar els salaris al nucli econòmic¹⁹ i, en la mesura que la capacitat de treball està més repartida

que la propietat dels mitjans de producció, genera societats més igualitàries amb fortes classes mitges que dominen el procés polític. A la perifèria, en canvi, el procés aniria a l'inrevés excepte, naturalment, a aquells països on la distribució de la riquesa era ja molt igualitària *ab origine*: els Alps i els Pirineus, bona part d'Escandinàvia, el nord-est dels Estats Units, Austràlia i Nova Zelanda... A la perifèria, doncs, com més desigual sigui la distribució en un moment donat del temps, l'enfrontament entre els propietaris i els que només tenen la seva força de treball tendirà a perpetuar sistemes polítics menys inclusius controlats per grups relativament petits²⁰.

La qualitat institucional genera una diferència molt notable entre els PIGS i els altres països no-excomunistes de la UE. Els estats del benestar dels països no-excomunistes d'Europa tenen tots avui despeses públiques al voltant del 50% del PIB, però la baixa qualitat institucional dels PIGS els duu a fer servir més sovint aquest enorme poder per a desviar recursos cap a activitats menys productives que les que escolliria el mercat però que afavoreixen certs col·lectius privilegiats... I el resultat és, naturalment, una menor eficiència productiva²¹ (Figures 9 i 10). És molt significatiu que el creixement de l'eficiència als PIGS s'aturés i comencés a recular precisament quan, en desenvolupar el seus estats del benestar, la seva despesa pública va passar aproximadament del 15% al 50% del PIB²²: a finals dels anys 60 del segle passat a Itàlia (el més avançat dels quatre), al llarg dels anys 70 a Portugal i Grècia (en caure les dictadures salazarista i dels coronels) i durant els anys 80 a Espanya (amb els primers governs socialistes). Naturalment, la qualitat instituci-

18 Veieu per exemple Boix (1999).

19 El model econòmic que explica l'impacte de la presència d'activitats d'alta productivitat marginal sobre els salaris mitjans a una regió geogràfica es coneix com el teorema de Balassa-Samuelson.

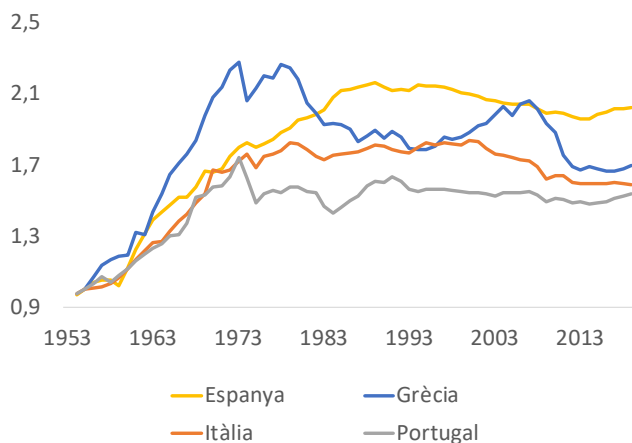
20 Naturalment el tema és molt més complex: veieu per exemple Boix (2003) i (2015).

21 Seguint la pràctica econòmica habitual, mesurem l'eficiència productiva com a Productivitat Multifactorial (també coneguda com Productivitat Total de Factors o el seu acrònim anglès, TFP).

22 A Gracia (2021), p. 54-57, trobareu la gràfica de despesa pública sobre PIB per als mateixos països.

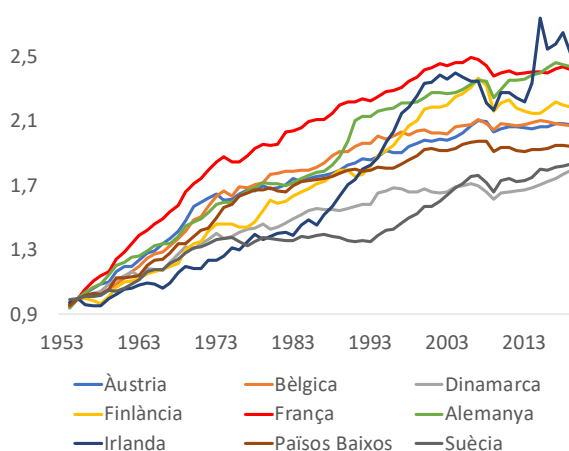
onal dels règims democràtics d'Espanya, Portugal i Grècia és molt superior que durant les dictadures que els van precedir però, alhora, aquests estats del benestar controlen també una part molt més gran del seu PIB i, com a resultat, poden desviar més recursos en favor dels grups més propers al poder.

**Figura 9. Eficiència (= prod. multifactorial) 1954-2019
als "PIGS" (Portugal, Italy, Greece, Spain)**

Font: Dades de les Penn World Tables 10.0; dades obtingudes del Growth and Development Centre (Universitat de Groningen). Anàlisi: Gracia (2021) Integració europea o marginació espanyola: el futur bifurcat de Catalunya, el País Valencià i Balears. Fundació Vincle.

**Figura 10. Eficiència (= prod. multifactorial) 1954-2019
Als altres països no excomunistes de la UE**

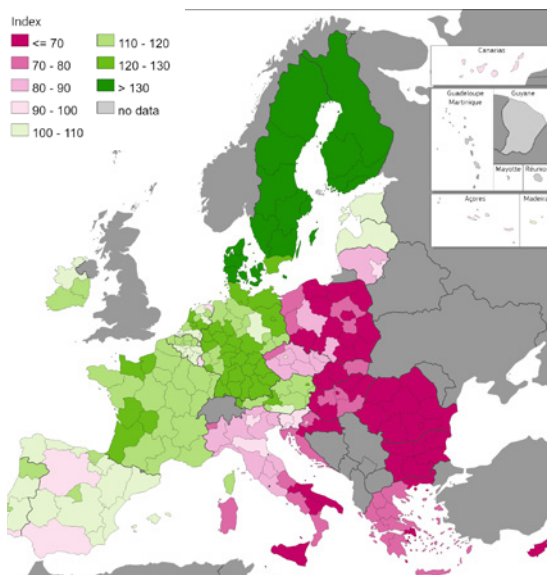

Font: Dades de les Penn World Tables 10.0; dades obtingudes del Growth and Development Centre (Universitat de Groningen). Anàlisi: Gracia (2021) Integració europea o marginació espanyola: el futur bifurcat de Catalunya, el País Valencià i Balears. Fundació Vincle.

Els índexs de qualitat institucional a Catalunya estan en general bastant alineats amb la mitjana ibèrica, per darrera de França i per davant d'Itàlia (Figura 11)²³. Presenten, però, una curiosa compartimentació cultural en el sentit que aquells que s'identifiquen més amb la catalanitat tendeixen a expressar més confiança en els seus veïns (Figura 12). Això és significatiu en la mesura que la confiança en els veïns és un indicador de capital social, atès que està correlacionada amb la capacitat d'associació i cooperació – i els col·lectius més capaços d'associar-se i cooperar generalment presenten una més forta tendència a l'emprenedoria i menys problemes de qualitat a les seves institucions.

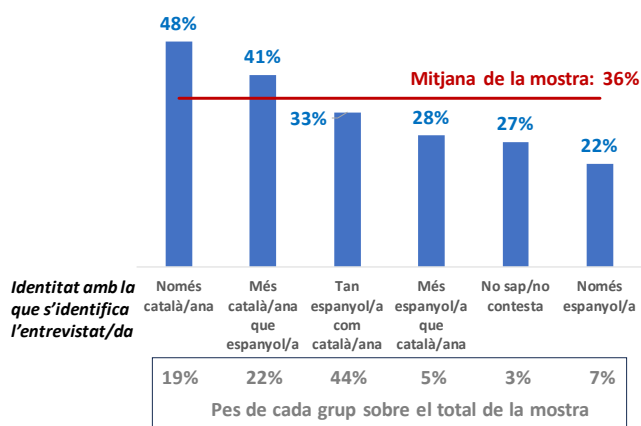
²³ Aquest índex és una mitjana d'altres (Gallup World Poll, European Institute for Gender Equality i European Quality of Government Index), cosa que suavitzava biaixos individuals, car els índexs basats en opinions d'experts, com ara l'European Quality of Government Index (EQGI), són especialment vulnerables a biaixos ideològics. Catalunya, per exemple, apareix al EQGI sistemàticament als nivells més baixos del rànquing espanyol, en contradicció amb molts altres indicadors de qualitat institucional. El cas és tan xocant que la Comissió Europea ha publicat un estudi (Bauhr et al. 2022) dedicant una secció específica al rànquing de Catalunya i el País Basc (les regions d'Espanya amb els rànquings, respectivament, més baix i més alt). L'informe troba que a Catalunya les opinions dels experts es divideixen en dos blocs oposats segons la ideologia unionista o independentista dels entrevistats, amb els primers donant invariablement una visió molt negativa. Hi ha qüestions especialment cridaneres: la diferència que reflecteix l'informe entre, per exemple, la qualitat dels serveis públics catalans i bascos és molt més gran que la real, l'informe denuncia que molts càrrecs gerencials de l'administració són nomenats políticament només per a afirmar després que això no és diferent a la majoria de les altres regions espanyoles, i Catalunya rep el pitjor rànquing de corrupció de la península Ibèrica, però les entrevistes indiquen que aquesta dimensió no és pitjor a Catalunya que arreu d'Espanya. L'informe conclou, prou diplomàticament, que: "One of the key methodological challenges for future iterations of the EQI study may thus be to disentangle the extent to which citizens' perceptions reflect tangible and stable differences in government performance rather than a response to conjunctural considerations." (p. 82).

Figura 11. Índex regional de confiança
en les institucions, 2024

Font: European Regional Social Progress Index 2024, Comissió Europea.

Figura 12. Ciutadans espanyols a Catalunya que opinen
que "gairebé sempre es pot confiar en la gent" (2023)

Font: Centre d'Estudis d'Opinió (CEO), Baròmetre d'Opinió Política 2-2023 (mostra: 2.000 entrevistats); anàlisi pròpia de les dades.

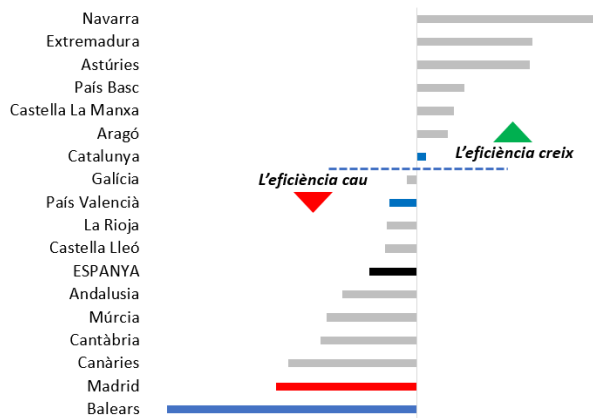
No és doncs estrany que l'evolució de l'eficiència productiva (tècnicament coneguda com productivitat multifactorial, productivitat total de factors o TFP) a Catalunya hagi romàs gairebé estancada a l'inici del segle XXI (Figura 13), malgrat que això representi ja un èxit excepcional a Espanya, atès que només les regions forals de Navarra i País Basc (que es beneficien d'una fiscalitat privilegiada)²⁴ i les de l'Espanya buida (on augmenta la productivitat perquè, en reduir-se el nombre de treballadors, els que hi resten òbviament es dediquen a les tasques més productives) li passen per davant. És més, com que l'eficiència productiva ha crescut molt poc a Europa des de la Gran Recessió (Figura 10) Catalunya de fet supera regions de mida i grau d'urbanització similars (Llombardia, el Laci, etc.)²⁵ i iguala o supera països de mida similar – no només Portugal i Grècia sinó també Bèlgica, Àustria, Finlàndia i Països Baixos.

Aquest no és, per cert, el cas de Madrid, la regió d'Espanya que més ha crescut durant les darreres dècades, però que ho ha fet a costa d'un ús extraordinàriament ineficient dels seus recursos productius – prova del paper determinant que tenen els privilegis de la capitalitat en aquest creixement, sobretot en un Estat de baixa qualitat institucional.

²⁴ És fàcil entendre per què. Si, per exemple, l'impost de societats és més baix a Navarra que a Catalunya, una empresa, posem, d'automòbils amb producció a totes dues regions pot enviar els components de Catalunya a Navarra (facturats a preu de cost) per a després muntar i matricular el vehicle a Navarra (on afloraria així la part del valor afegit corresponent al benefici empresarial).

²⁵ Veieu la base de dades BDEURS (Escribà, Gómez, Murgui i Sanchis, 2019) que proporciona dades regionals de productivitat multifactorial per 9 països europeus per al període de 1995 a 2014.

Figura 13. % increment anual de l'eficiència
(= prod. multifactorial) 2000-2015

Font: Dades de Maudos i Solaz (2019): La productividad de la economía valenciana en el contexto regional: determinantes. IvieLAB i Generalitat Valenciana, p. 46. Anàlisi: Gracia (2021) *Integració europea o marginació espanyola: el futur bifurcat de Catalunya, el País Valencià i Balears*. Fundació Vincle

Figura 14. % increment anual del valor afegit brut (VAB)
2000-2015

Font: Dades de Maudos i Solaz (2019): La productividad de la economía valenciana en el contexto regional: determinantes. IvieLAB i Generalitat Valenciana, p. 46. Anàlisi: Gracia (2021) *Integració europea o marginació espanyola: el futur bifurcat de Catalunya, el País Valencià i Balears*. Fundació Vincle

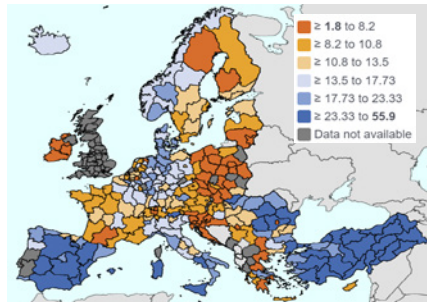
4. Educació, força de treball i polarització social

Un tercer factor clau és la força de treball i el seu sistema educatiu. No es tracta ja d'erradicar l'analfabetisme (aquesta batalla fa molt de temps que es va guanyar) sinó de que l'educació alhora ha d'anticipar la demanda i prefigurar les capacitats amb les que la població s'haurà d'enfrontar amb el mercat de treball. En un mercat obert, les activitats que requereixin certs factors productius es concentraran sempre allà on els trobin en abundància²⁶: a igualtat de condicions en altres aspectes, les activitats intenses en coneixement es concentraran allà on trobin molta població educada, i les activitats industrials allà on hi hagi abundant mà d'obra especialitzada en processos industrials.

²⁶ En economia neoclàssica aquesta llei del mercat es coneix com el teorema de Heckscher-Ohlin.

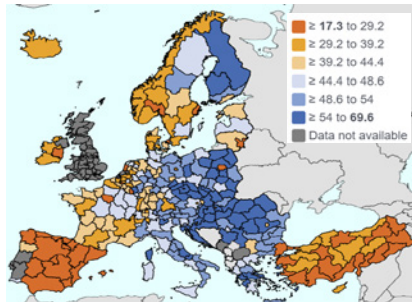
Nivell d'educació assolit, població de 25 a 34 anys (any 2024)

Figura 15. Fins a secundari inferior

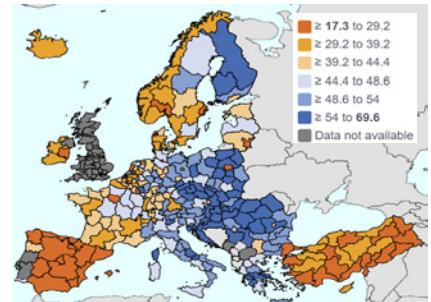
CATALUNYA
~22,3% (diverses sub-categories)

Figura 16. Secundari superior però no terciari

CATALUNYA
~12,4% general
~7,8% formació professional

Figura 17. Terciari
(≈ universitari)

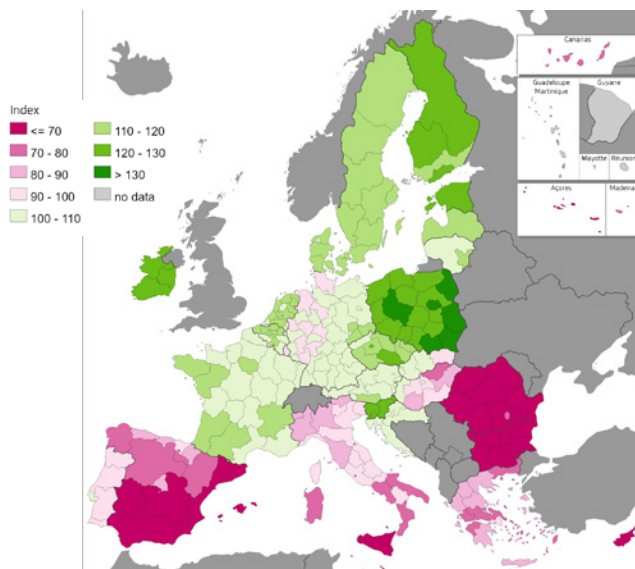
CATALUNYA
~26% alta demanda (esp. STEM i Salut)
~31,5% baixa demanda (esp. Lletres i Arts)

A Europa, a grans trets, hi ha dos models educatius bàsics (Figures 15, 16 i 17). El model “tripartit” (o “de doble filtre”) que segueixen, amb variants, Alemanya i diversos països de la seva òrbita, estableix una prova de capacitat dels estudiants a partir dels 10-11 anys per a separar els que aniran a centres orientats cap a l'educació terciària (*Gymnasium* en alemany), secundària superior (*Realschule*) i secundària inferior (*Hauptschule*) –això independentment de les proves d'accés a la universitat que, com a tot arreu, es fa a partir dels 17-18 anys. Així s'empenta una bona part dels estudiants cap a les formacions professionals tècniques de segon cicle que requereixen moltes activitats industrials. A l'altre extrem, el que podríem anomenar model “de filtre únic”, que segueixen per exemple Espanya, França i Portugal, permet que tota la cohort d'estudiants (amb l'excepció dels repetidors) pugui seguir el mateix temari a la mateixa escola fins als 18 anys, tot reservant el “filtre” de capacitat a l'accés a la universitat.

Això, especialment si es combina (com a Espanya) amb fortes limitacions sobre l'opció de fer repetir curs als pitjors alumnes, amb beques d'estudis dependents només dels recursos econòmics de les famílies, i amb la possibilitat de pagar amb aquestes beques estudis universitaris a centres privats amb filtres d'entrada menys exigents, genera una societat polaritzada on l'estrat amb estudis tècnics secundaris esdevé marginal.

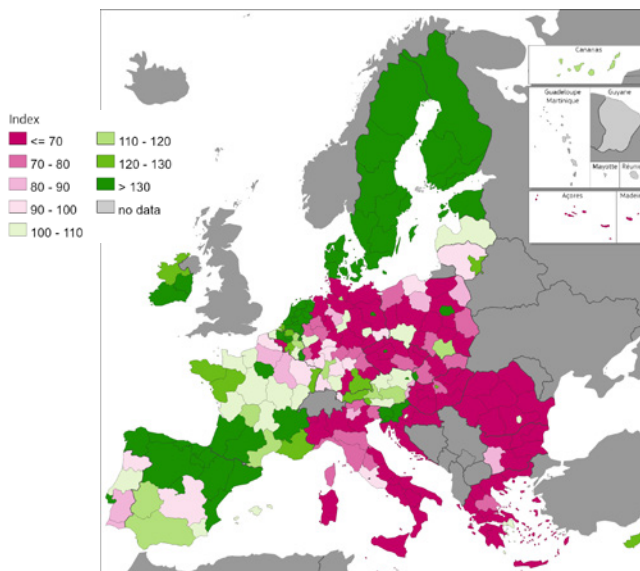
De fet el model educatiu que segueix avui Catalunya és possiblement el més polaritzat d'Europa (Figures 18 i 19) per la combinació de nivells d'exigència molt baixos (sovint justificats políticament per la necessitat de ser “inclusius”) a l'educació primària i secundària inferior –reflectits als pobres resultats dels informes PISA– amb nivells de qualitat en educació terciària/universitària que, sense ser punters, estan consistentment, segons els rànquings internacionals, al nivell més alt d'Espanya i a un bon lloc a Europa.

Figura 18. Índex d'ensenyament bàsic, 2024

Font: European Regional Social Progress Index 2024, Comissió Europea.

Figura 19. Índex d'ensenyament avançat, 2024

Font: European Regional Social Progress Index 2024, Comissió Europea.

Podem doncs classificar el jovent de Catalunya d'entre 25 i 34 anys (que és el que ens indica l'estructura que tindrà la població en els propers anys) en quatre grans grups²⁷:

1. Amb educació universitària (57,5%: sí, gairebé 3 de cada 5!), entre els que hi ha:

a. Els que han estudiat carreres amb molta sortida laboral (sobretot als sectors de Salut i STEM²⁸), i que inclouen una gran majoria de professionals locals però també, cada cop més, una component important d'expatriats. Salut i STEM han representat el 41,2% de les titulacions universitàries a Catalunya durant els darrers quinze anys²⁹. Caldria restar-ne naturalment els que se'n van a treballar fora de Catalunya, afegir-hi els expatriats que hi arriben i els joves locals amb estudis d'altra mena però també molt demandats (com ara els MBAs). Entre un factor i l'altre, però, aquests perfils probablement representin no més del 26% dels joves entre 25 i 34 anys.

b. Els que han estudiat carreres amb menys sortida laboral o dirigides a un sector públic que no augmenta la seva demanda al ritme que creix aquesta oferta³⁰, i que podrien representar més del 31-32% (és a dir, al voltant d'un terç) de l'oferta laboral d'entre 25 i 34 anys.

2. Sense estudis universitaris (42,5%), que també es divideixen en:

a. Els que tenen estudis secundaris superiors, que tot just representen 20,2% de l'oferta laboral d'entre 25 i 34 anys, inclosos locals i immigrants.

²⁷ La quantificació es basarà en xifres d'EUROSTAT per l'any 2023 (quan no d'indiqui una altra cosa).

²⁸ STEM = Science, Technology, Engineering & Mathematics.

²⁹ IDESCAT, cursos acadèmics de 2008/2009 a 2022/2023.

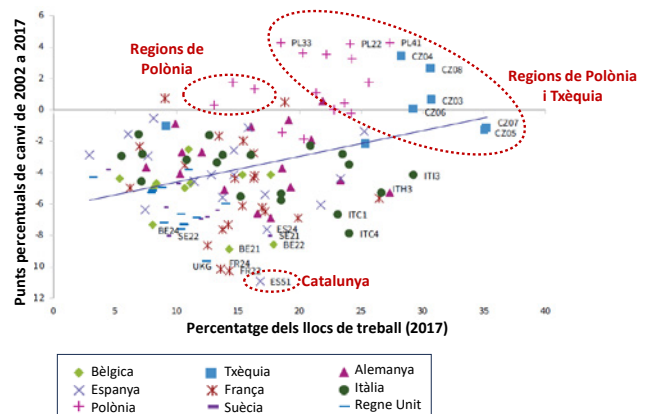
³⁰ Cal distingir entre els professionals de la salut (que estan molt demandats i, per tant, si no troben oportunitats a casa, sovint ho poden fer fàcilment arreu d'Europa) i altres com els docents o els treballadors socials, els estudis dels quals tenen generalment filtres d'entrada menys exigents i, alhora, no són tan fàcilment transplantables a altres mercats.

Això, tanmateix, no vol dir que aquests joves tinguin formació professional de segon cicle: de fet només el 7,8% dels joves la tenen, mentre que la resta dels joves (12,4%) amb estudis secundaris superiors simplement han estudiat un batxillerat sense anar més enllà – cosa que no necessàriament les posiciona bé cara al mercat laboral privat.

b. Els que no arriben als estudis secundaris superiors, que representen per tant el 22,3% restant, incloent-hi tant persones locals com immigrants.

Un sistema “de doble filtre” podria redirigir bona part del jovent d’un seguit de carreres superiors menys demandades (i sovint menys exigents) del grup 1.b cap a formacions professionals de segon cicle. Les Figures 18 i 19 apunten a una correlació entre el pes dels interessos industrials a un país i la seva preferència pel model “tripartit” malgrat l’òbvia objecció que jutjar capacitats a la tendra edat d’onze anys pot ser injust. A Anglaterra i Gal·les, per exemple, on aquest sistema es va instaurar l’any 1944, va anar-se abolint gradualment entre 1965 i 1976 –a mesura, potser, que l’economia britànica es des-industrialitzava. Les polítiques d’ensenyament de Catalunya semblen de fet més pensades per Espanya, on la indústria sempre ha tingut poc pes polític: en tot cas, el resultat és prou visible, i no seria fàcil revertir-lo fins i tot si hi hagués voluntat política.

Figura 20. Percentatge regional de treball manufacturer (2017) i creixement recent (2002 a 2017)

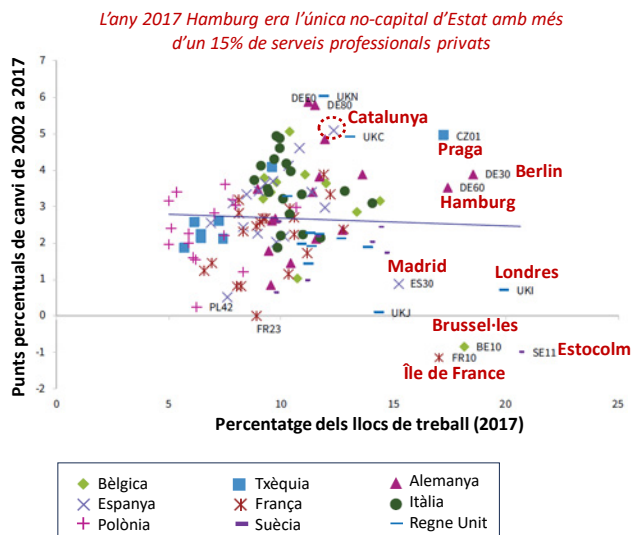

Font: Hurley, John, Enrique Fernández-Macías et al. (2019): European Jobs Monitor 2019: Shifts in the employment structure at regional level. Eurofound Research Report, Comissió Europea. Línies de punts i noms de regions en vermell han estat afegits.

La força de treball disponible, combinada amb altres factors com els costos salarials i tributaris –encara inferiors a la major part de l’Europa excomunista– contribueix a desplaçar la producció industrial cap a l’est (Figura 20) i, significativament, de nou països estudiats³¹, Catalunya és la regió que més pes industrial va perdre entre 2002 i 2017. És lògic: els salaris alts només es justifiquen amb una alta productivitat, i aquesta requereix (entre altres condicions) abundosa mà d’obra industrial adequadament qualificada –de la qual ja no n’hi ha gaire a Catalunya. Un cop iniciat, el procés es retro-alimenta: a mesura que la producció es desplaça cap a l’est, les economies d’escala afavoreixen els nous centres industrials, de manera que cada cop resulta més difícil frenar o revertir la deriva.

31 Segons Hurley et al. (2019), que consideren totes les regions a nivell NUTS2 d’Alemanya, Bèlgica, Espanya, França, Itàlia, Polònia, Regne Unit, Suècia i Txèquia.

Figura 21. Percentatge regional de serveis professionals
privats (2017) i creixement recent (2002 a 2017)

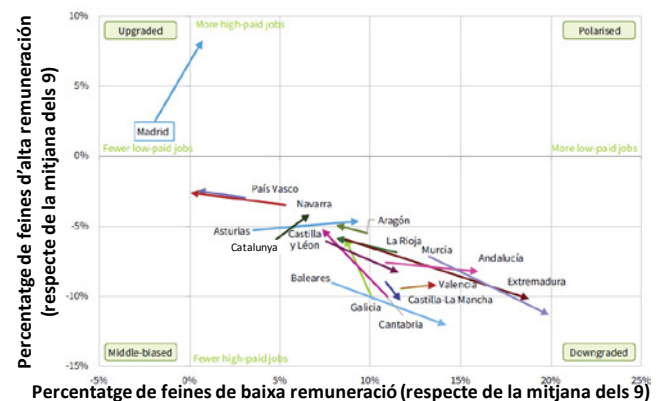
Font: Hurley, John, Enrique Fernández-Macías et al. (2019): European Jobs Monitor 2019: Shifts in the employment structure at regional level. Eurofound Research Report, Comissió Europea. Línies de punts i noms de regions en vermell han estat afegits.

Mentrestant, els serveis professionals privats (intensius en coneixement i, per tant, demandants de personal amb formació universitària) es concentren a les grans regions metropolitaniques que en generen la demanda i ensembles n'ofereixen la mà d'obra (Figura 21). Això naturalment afavoreix principalment les grans capitals d'Estat, però algunes no-capitals s'esmunyen al rànquing: Hamburg era l'any 2017 l'única regió que, sense ser capital d'Estat, tenia més d'un 15% de la població dedicada a aquests serveis (tot i que és difícilment comparable amb altres regions, perquè el Land d'Hamburg és molt petit en extensió i pràcticament tot àrea urbana), mentre que Catalunya és la regió del sud d'Europa on aquests serveis van créixer més entre 2002 i 2017.

El resultat és que les línies del desenvolupament de Catalunya al mercat integrat europeu, condicionades per la seva geografia, instituci-

onals i d'oferta de treball, plantegen oportunitats força atractives però alhora en polaritzen la força de treball. De fet, la pauta de creixement de Catalunya, polaritzada cap a sectors d'alts i baixos salaris (és a dir, amb una part cada cop més petita de la població dedicada a sectors de salaris mitjans), és a Espanya la que més se sembla al cas extrem de Madrid (Figura 22):

Figura 22. Canvi en les estructures laborals a Espanya respecte de la mitjana de 9 països europeus, 2002-2017

Font: Hurley, John, Enrique Fernández-Macías et al. (2019): European Jobs Monitor 2019: Shifts in the employment structure at regional level. Eurofound Research Report, Comissió Europea. Les fletxes indiquen la trajectòria amb fins a quatre observacions corresponents als anys 2002, 2007, 2012 i 2017.

5. El model econòmic emergent a Catalunya

Catalunya no només té l'entorn natural al seu favor, sinó també una llarga tradició industrial/emprenedora (com a resultat de la qual ofereix, encara, un teixit econòmic prou robust), una nombrosa població amb estudis superiors i la metròpoli més gran de l'Europa mediterrània (Barcelona) situada al node logístic on s'uneixen la península Ibèrica, l'Europa occidental i el mar Mediterrani. Alhora, la seva qualitat institucional és millorable, la seva cohesió social incerta i la formació de la seva força de treball, com

hem vist, no afavoreix les activitats industrials. Sobre aquesta base, la integració europea potencia un seguit d'activitats i en penalitza unes altres (Figura 23):

1. El turisme és òbviament competitiu. El seu impacte total s'estima al voltant del 12% del PIB de Catalunya³² però que al seu punt més alt, l'any 2019, s'estima que en va arribar a representar el 14,6%, del qual 6,4% correspondria al sector turístic pròpiament dit i 8,2% a la demanda induïda sobre altres sectors³³: construcció, alimentació, transport, consum dels propis treballadors del sector...
2. Durant les darreres dècades (recordeu la Figura 20) les activitats manufactures han davallat a Catalunya, malgrat que als darrers anys semblen haver-se estabilitzat: després de caure fins al 15,6% del VAB l'any 2012, a

partir de 2014 ha romàs sempre unes dècimes per sobre del 16%. Als darrers vint anys la major part de les manufactures a les que Catalunya excel·lia han perdut pes al VAB³⁴. Comparant l'any 2000 (quan les manufactures representaven el 25% del VAB) amb el 2021 (16,9% del VAB), trobem que en aquest lapse només l'alimentació, begudes i tabac (que ha romàs al 3,1% del VAB -malgrat que el sector primari ha caigut del 1,7% al 1%), la indústria farmacèutica (que ha passat del 1,2% al 1,4%) i la reparació i instal·lació de màquina i equips (del 0,5% al 0,7%) han conservat o augmentat el seu pes. **Totes** les altres manufactures han perdut pes: no només el tèxtil (del 2,4% al 0,9%) sinó també el material de transport, com ara automòbils (del 3% al 1,9%), altra maquinària (del 1,7% al 1%), els altres productes metàl·lics (del 2,3% al 1,4%) o la química bàsica (del 2,8% al 2,4%).

32 Grau del Cerro (2023).

33 García-Sanchís, Pons, Suriñach i Vayá (2022).

34 IDESCAT

Figura 23. Els models econòmics de Catalunya, País Valencià, Balears i Madrid

MODELS ECONÒMICS DIFERENTS							
			CATALUNYA	PAÍS VALENCIÀ	ILLES BALEARS	MADRID	
			236.814 M €	116.015 M €	33.800 M €	240.130 M €	
ACTIVITATS ECONÒMIQUES DESTACADES			PIB (2019) >				
	TURISME: % del PIB procedent, directament o indirectament, del turisme (2019)		(entre parèntesi l'impacte directe més indirecte/ induït)				
			6,4% (14,6%)	8,1% (15,4%)	27,2% (66,5%)	3,1% (6,5%)	
	MANUFACTURES: % del VAB generat per les indústries manufactureres (2019) -sense comptar demanda induïda		16,2 %	15,1 %	2,7 %	6,3 %	
	CONTINGUT TECNOLÒGIC DEL VAB MANUFACTURER (2014-2017)		Alt Mitjà-alt Baix i mitjà-baix	14,9 % 35,9 % 49,2 %	1,0 % 31,7 % 67,3 %	1,3 % 5,9 % 92,8 %	7,0 % 33,9 % 59,1 %
	SECTORS ESPECIALMENT LLIGATS A L'ESTAT: % del VAB generat pels sectors de finances, construcció, utilitats, informació i comunicacions (2019) -sense comptar demanda induïda		15,5 %	16,4 %	16,2 %	24,8 %	
ACTIVITATS D'INNOVACIÓ DESTACADES (RIS21, RÀNQUING IBÈRIC)							
	QUALITAT DE LA RECERCA: % de publicacions científiques entre el 10% més citat del món		Posició 1	Posició 8	Posició 3	Posició 15	
	PATENTS: Noves patents internacionals registrades (PCT) per mil milions de PIB		Posició 1	Posició 4	Posició 21	Posició 9	
	MARQUES COMERCIALS: Noves marques registrades (EUIPO) per mil milions de PIB		Posició 3	Posició 1 (+ Posició 6 al rànquing europeu)	Posició 5	Posició 7	
	DISSENY: Nous dissenys registrats (EUIPO) per mil milions de PIB		Posició 6	Posició 1 (+ Posició 17 al rànquing europeu)	Posició 4	Posició 9	
			COLORACIÓ DEL RÀNQUING: VERD = TRES PRIMERES POSICIONS VERMELL = POSICIONS PER SOTA DE LA SISENA				

COLORACIÓ DEL RÀNQUING: VERD = TRES PRIMERES POSICIONS VERMELL = POSICIONS PER SOTA DE LA SISENA

Font: Diverses fonts citades a Gracia (2021). Dades turístiques actualitzades en base a García Sanchís, Pons, Suriñach Vayá (2022)

Les raons ja les hem vist. Catalunya no ofereix ni l'entorn legal favorable ni la força de treball industrial experta que requereixen aquestes activitats i, preu per preu, la inversió tendeix a marxar a l'Europa central i oriental – a Txèquia o Polònia si cal expertesa, a Bulgària o Romania si el cost és més determinant. Per això prosperen només les indústries alimentàries (on les denominacions d'origen són determinants), la reparació i instal·lació (que depèn de la resta d'activitat local) i la farmacèutica (on cal talent abundant amb educació superior, que Catalunya sí pot oferir). De fet, la farmacèutica és el principal component de les manufactures d'alta tecnologia que la Figura 23 assigna a Catalunya.

3. Si el turisme i els aliments processats representen un dels grans pols de competitivitat de Catalunya (intensiu en mà d'obra de baixa qualificació i afavorit per l'entorn natural), la indústria farmacèutica apunta a l'altre: les activitats intensives en coneixement. No és l'únic cas: hem vist ja com han crescut els serveis professionals privats (Figura 21). És més, el gran pes a Madrid de les tecnologies d'informació i comunicacions (TIC) degut a la presència dels quaters generals i serveis compartits de moltes grans empreses (començant per *Telefónica*) no pot amagar que al Principat hi ha molta més demanda de professionals TIC d'alta qualificació: per això Catalunya genera el 29% de la demanda d'experts en robòtica i IA³⁵ (Madrid només el

15,58%), i el salari d'un professional digital a Barcelona és un 10% superior al l'equivalent a Madrid³⁶.

Igualment podríem assenyalar que Catalunya ocupa consistentment la primera posició ibèrica pel que fa al nombre de patents internacionals registrades (ponderades pel PIB per a no afavorir les regions grans) o al percentatge dels articles acadèmics publicats entre el 10% més citat del món³⁷. En termes de recursos dedicats a recerca com a percentatge del PIB, Madrid està sempre per sobre però, pel que fa a resultats, és Catalunya la que ocupa la primera posició. Sigui per la raó que sia, aquesta és doncs una àrea prou competitiva a Catalunya.

El resultat és una economia notablement competitiva amb exportacions netes de béns i serveis equivalents al 13-15% del seu PIB des de l'any 2013 –amb l'única excepció dels anys de la pandèmia (2020 i 2021) on va oscil·lar malgrat tot al voltant del 11% (Figures 24 i 25). Un saldo positiu de béns i serveis d'aquesta magnitud és molt difícil de trobar a països de mida comparable llevat dels globalment més competitius, com ara Suïssa o Irlanda. L'economia catalana és doncs molt diferent de la de la resta d'Espanya, que en termes competitius recorda molt més la de Portugal: tot just arriba a equilibrar la balança de béns i serveis, i això gràcies al seu saldo turístic positiu (Figura 25).

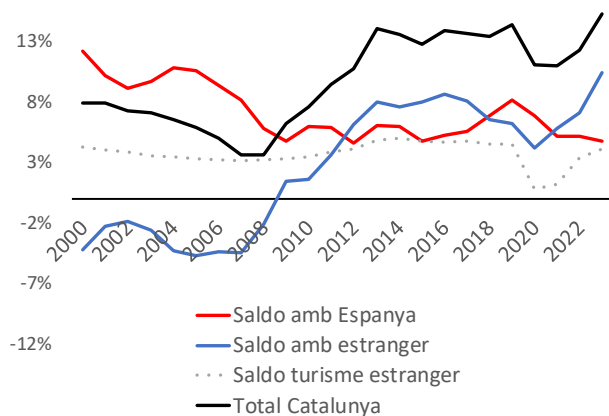
35 Christmann, Muñoz Martínez, Fitó i Pagès (2023).

36 Estimacions de l'associació *Barcelona Digital Talent* citades a Gispert (2021).

37 Hollanders (2023) *Regional Innovation Scoreboard 2023*. European Commission, p. 43 i 65.

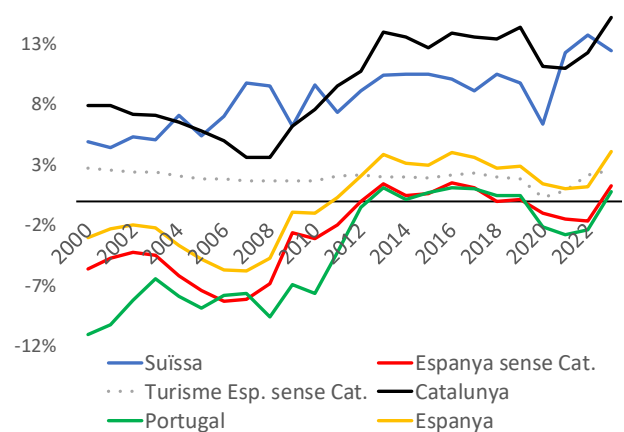
Saldo exterior (= balança de béns i serveis) com a % del PIB, 2000-2023

Figura 24. Components del saldo de béns i serveis català

Nota: El saldo s'entén sempre com a diferència entre exportacions i importacions de béns i serveis, inclòs turisme
Font: IDESCAT per Catalunya i Espanya, Banc Mundial per Suïssa i Portugal.

Figura 25. Comparació de saldos de béns i serveis

Nota: El saldo s'entén sempre com a diferència entre exportacions i importacions de béns i serveis, inclòs turisme
Font: IDESCAT per Catalunya i Espanya, Banc Mundial per Suïssa i Portugal.

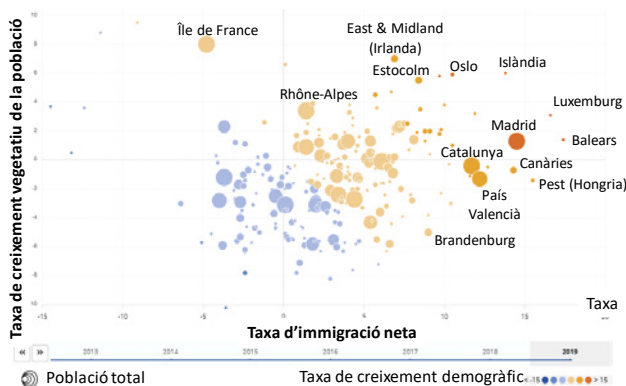
L'activitat econòmica, naturalment, ha portat immigració, la majoria de baixa qualificació (atreïda pel turisme, la construcció i la indústria alimentària) però també, cada cop més, d'alta qualificació³⁸. De fet, Catalunya, Madrid i el País Valencià destaquen entre les grans regions europees pel seu ràpid creixement demogràfic degut a la immigració, alhora que experimenten un creixement vegetatiu al voltant de zero (Figura 26).

La immigració no és pas un fenomen nou a Catalunya: es pot dir que hi vivim la tercera gran onada migratòria en cent anys, després de la d'inicis del segle XX (quan la població va passar de dos milions l'any 1900 a tres en 1940) i la del franquisme (quan va passar de tres milions l'any 1945 a sis cap a 1985). La composició social de Catalunya és doncs inevitablement heterogè-

nia (Figura 27). La societat catalana ha estat en el passat notablement capaç d'assimilar la immigració i minimitzar el conflicte entre col·lectius d'origens diversos: cal esperar doncs que la mateixa història es repeteixi amb aquesta tercera onada. Políticament, però, l'heterogeneïtat social sens dubte dificulta l'acció política col·lectiva (recordeu la Figura 12), cosa que potser explicaria per què històricament els partits catalans han assolit sovint uns resultats tan pobres a les seves negociacions amb els governs de Madrid –comparats, per exemple, amb els bascos.

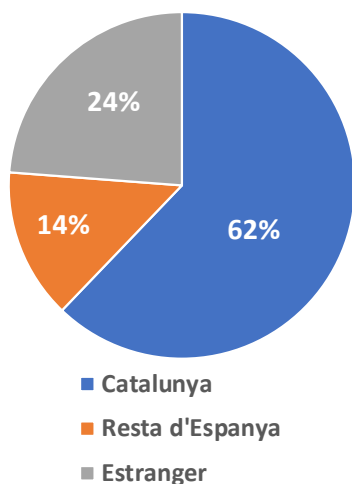
³⁸ La població expatriada a Barcelona s'ha estimat en fins al 10% del total (Tebar i Solano 2024).

Figura 26. Creixement demogràfic regional (2019)

Font: Eurostat

Figura 27. Lloc de naixement de la població resident a Catalunya (2024)

Font: Eurostat

Hi ha un parell més de canvis estructurals de l'economia catalana que cal esmentar aquí:

1. El boom immobiliari queda ja lluny³⁹: la construcció ha passat del 9,4% del VAB a Catalunya l'any 2000 a tot just el 4,7% l'any 2023. Per contra, l'activitat econòmica i l'escassetat del sòl

han augmentat el rendiment del capital immobiliari reflectit en compra-ventes i lloguers (o com a renda imputada fiscalment al propietari), que ha passat del 5,5% l'any 2000 al 11,1% el 2023.

2. El pes dels serveis públics i de l'educació, sanitat i serveis socials ha passat del 11,3% del VAB l'any 2000 al 15,5% l'any 2023. Sembla de fet que els béns públics hagin vingut a substituir parcialment els privats a Catalunya⁴⁰: l'any 2000 el consum de les llars representava el 54,8% del PIB i el consum públic el 12,4%, mentre que l'any 2023 el consum de les llars era només el 48,9% del PIB i el consum públic el 17,3%. Un efecte similar (però força menys acusat) s'observa, per cert, a la resta d'Espanya, atès que l'any 2000 el consum de les llars hi representava el 59,7% del PIB i el consum públic n'era el 18,9%, mentre que l'any 2023 el consum de les llars era el 56% del PIB i el consum públic el 21,9%.

6. Tensió social i dèficit fiscal

La integració econòmica té efectes agregats positius, però també genera tensions. Atraiu turisme, que genera ingressos però també pressiona els preus a l'alça –sobretot els del recurs més escàs a les àrees turístiques: el sòl. Atraiu una gran quantitat d'immigrants amb pocs recursos econòmics, que incrementen molt la pressió sobre l'estat del benestar (Figura 28). Atraiu també, cada cop més, expatriats amb bons ingressos que estan disposats a pagar més pel seu habitatge i, en fer-ho, gentrifiquen les barriades més atractives i n'expulsen molts dels residents anteriors (Figura 29). L'avenç tecnològic⁴¹ premia els qui hi tenen certs coneix-

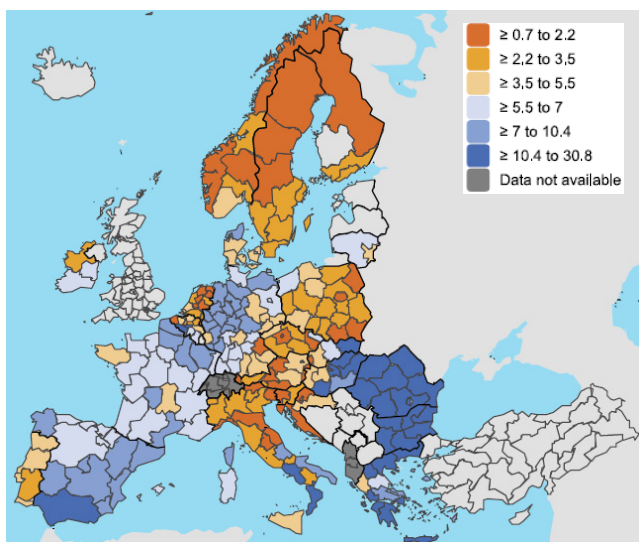
⁴⁰ Dec un agraïment especial a Joan Ramon Rovira, que em feu notar això a una conversa recent.

⁴¹ L'evidència empírica generalment indica que l'augment del gap entre els salaris en funció del nivell educatiu (l'anomenat "skill premium") es deu principalment al progrés tecnològic i no tant a la competència dels països amb sous

³⁹ Segons dades d'IDESCAT.

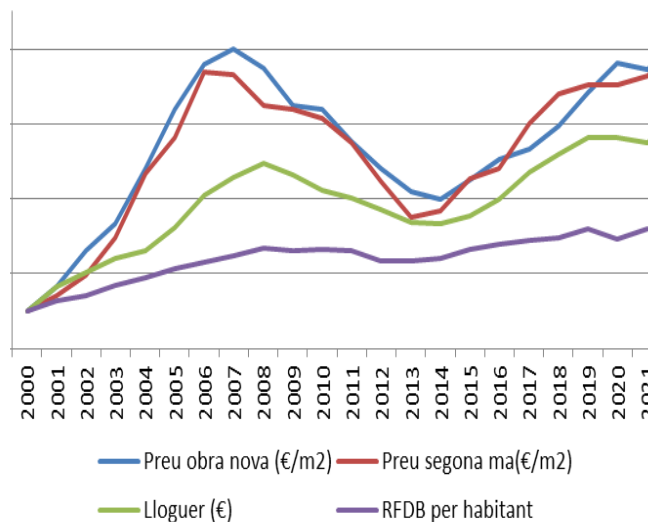
xements (destacant STEM i ciències de la salut) i penalitza els que no, sigui per manca d'estudis o per tenir estudis en matèries menys demandades, atès que la càrrega tributària i burocràtica de l'estat del benestar expulsa i fa inviables moltes activitats tradicionals. Res d'això no és exclusiu de Catalunya; i, com arreu del món desenvolupat, els sectors més perjudicats són dos⁴²:

Figura 28. % de llars en privació material i social severa (2023)

Font: European Regional Social Progress Index 2024, Comissió Europea.

Figura 29. Preus de l'habitatge a Catalunya
(nominals, 2000-2022)

Fonts: Per la Renda Familiar Disponible Bruta (RFDB), INE. Contabilidad Regional de España. Per les dades de preus: Generalitat de Catalunya. Informes anuals del sector de l'habitatge.

1. **Primer:** Els titulats joves (i ja no tan joves) amb qualificacions poc atractives per al sector privat. A Espanya la dècada daurada d'aquestes qualificacions fou entre els darrers anys 70 i els darrers 80, quan la despesa pública va passar del 15% al 45% del PIB i va generar una forta demanda de personal qualificat, alhora que les empreses es modernitzaven per sobreviure al mercat europeu. Passat aquest moment gloriós, a partir de finals dels 80s els graduats (els nombrosíssims fills del "baby boom" espanyol dels anys 60) trobaren que persones molt pocs anys més grans ocupaven aquests llocs: l'anomenada "generació tap".

Tanmateix, que avui, 35 anys després, encara s'atribueixi la manca d'oportunitats dels joves universitaris a la "generació tap" és una aberració. Més aviat, com hem vist, hi ha massa oferta de persones amb qualificacions universitàries de les que ni el mercat privat ni el sector públic demanden prou. Te-

inferiors – per un estudi recent veieu per exemple Xu (2022).

42 Hi ha molta literatura sobre els fonaments econòmics i socials dels moviments polítics actuals: veieu Boix (2019), Eatwell & Goodwin (2018), Gethin, Martínez-Toledano i Picketty (2022) o Turchin (2023) a més de, pel cas específic de Catalunya, els estudis del Centre d'Estudis d'Opinió (CEO).

nint en compte que les places universitàries de cada matèria estan fixades i la selectivitat assigna estudiants a matèries per notes i preferències, en la mesura que la universitat omple la seva capacitat està forçant una gran quantitat d'estudiants cap a aquestes carrers menys demandades: aquest no és doncs només un problema de que les preferències dels joves estiguin mal alineades amb les del mercat.

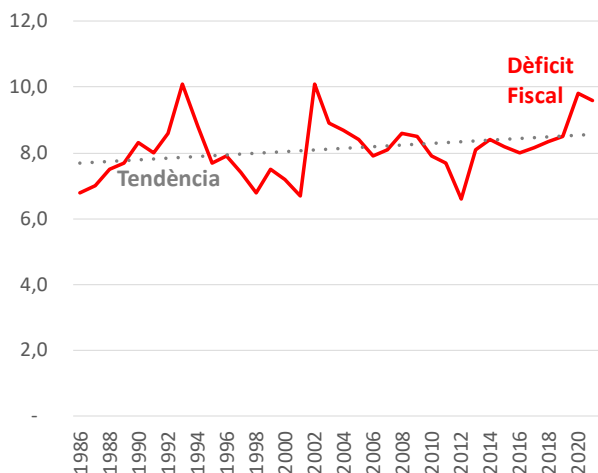
Afegim-hi que el creixement econòmic augmenta el valor dels béns escassos com el sòl, de manera que la renda real d'aquestes persones es veu encara més reduïda pel cost de l'habitatge (Figura 29). No és doncs estrany que tants membres d'aquesta "intelliguentsia" frustrada donin suport a partits d'extrema esquerra que defensen augmentar la despesa, la intervenció i l'ocupació públiques (finançades, és clar, amb més impostos) i incrementar més els controls burocràtics sobre l'economia privada fins (a l'extrem) provocar-hi decreixement –un resultat que, paradoxalment, presenten sovint com un objectiu desitjable.

2.Segon: Els autònoms, petits emprenedors (urbans i rurals) i professionals de mitjana o baixa qualificació, per als quals els canvis dels darrers anys han estat especialment negatius. La globalització els ha portat competència en els béns que produïen, ja sigui en forma d'importacions (cas dels camperols) o d'immigració de mà d'obra barata (taxistes, camioners, propietaris de petits comerços...), sense esmentar els negocis que la tecnologia ha fet obsolets (qui fa servir avui una agència de viatges?). Alhora, la càrrega tributària i burocràtica creixent de l'estat del benestar (sota la doble pressió de la "intelliguentsia" frustrada i de les necessitats socials que genera la immigració de pocs recur-

sos) fa les seves activitats menys rendibles i, no poques vegades, inviables. Mentrestant, l'arribada d'immigrants amb encara menys recursos econòmics que la majoria dels col·lectius autòctons més desfavorits fa que els nous siguin percebuts com els principals beneficiaris de bona part dels ajuts públics. Per a acabar-ho d'adobar, la immigració massiva sol generar també augments de la delinqüència (com ja va passar als anys 70 i primers 80, quan bandes de "quiquis" armats amb navalles terroritzaven Barcelona) i, per les seves circumstàncies personals, aquest col·lectiu sovint s'hi veu especialment afectat.

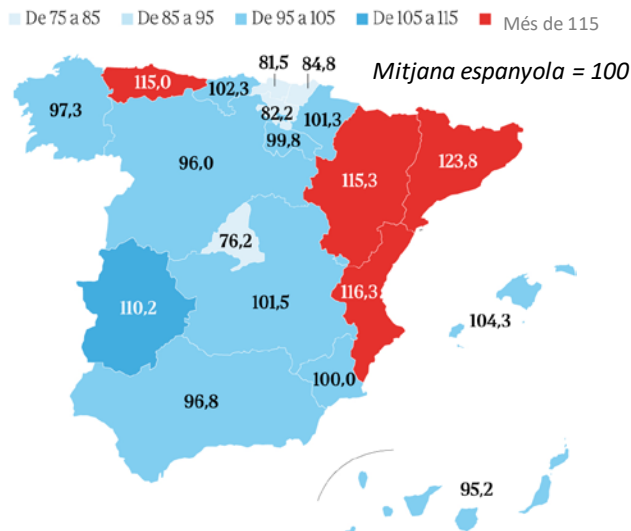
En un altre temps aquestes persones potser haurien donat suport a partits d'esquerra però, com les bases i, sobretot, els quadres dirigents d'aquests partits estan tan lligats a la "intelliguentsia", que com hem vist té interessos molt diferents als dels autònoms i professionals de mitjana o baixa qualificació, aquests sovint prefereixen donar suport a opcions d'extrema dreta que emfatitzen la seguretat, la reducció d'impostos i el rebuig dels col·lectius immigrants, tot defensant, a l'extrem, el retorn a una societat pretèrita políticament més autoritària i ètnicament més homogènia.

Figura 30. Dèficit fiscal a Catalunya, % PIB (1986-2022)

Font: Dades de la Generalitat de Catalunya, anàlisi pròpia

Figura 31. Índex de pressió fiscal normativa (2023)

Font: Instituto de Estudios Económicos (IEE), segons Viaña (2023)

NB: La Pressió Fiscal Normativa és un index basat en l'index de Competitivitat Fiscal definit per la Tax Foundation

Tot això ho té Catalunya igual que la major part del món desenvolupat. El que fa anòmal el cas català és la discriminació econòmica que pateix, reflectida entre altres al dèficit fiscal (Figura 30). Als estats del benestar, les tensions que genera el creixement es poden si més no mitigar per mitjà dels recursos que genera aquest propi creixement en forma d'impostos: per això les democràcies amb economies més obertes als mercats globals (Països Baixos, Suïssa, Àustria, els nòrdics...) són típicament les que tenen els estats del benestar més desenvolupats⁴³. A Catalunya, en canvi, el dèficit fiscal és tan alt que obliga la Generalitat a imposar una càrrega tributària extraordinàriament onerosa (Figura 31) per finançar el seu estat del benestar. Això, significativament, no passa a Madrid, malgrat el dèficit fiscal que (si més no nominalment) pateix: una divergència que s'explica pels grans beneficis que deriva aquesta comunitat de ser la capital de l'Estat i que, alhora, explica que el perfil polític de la capital sigui tan conservador⁴⁴.

La discriminació econòmica que el dèficit fiscal exemplifica (però no exhaureix) nega a Catalunya els recursos que li permetrien mitigar l'impacte social de la profunda transformació econòmica que li imposa el mercat integrat europeu. No es tracta, malauradament, de cap problema conjuntural. Ben al contrari, el dèficit fiscal de Catalunya és, en paraules de l'economista Josep Reyner, una estructura d'Estat d'Espanya⁴⁵ perquè (recordeu les Figures 1 i 3) el desenvolupament econòmic al mercat integrat europeu accentua cada cop més el gap en-

43 Boix(1999).

44 Madrid és anòmla entre les grans ciutats, on, per la seva estructura social, generalment dominen opcions polítiques a l'esquerra de la mitjana dels seus estats. El conservadurisme polític de Madrid es podria doncs explicar a la inversa del cas català: si a Catalunya el dèficit fiscal hi exacerba les tensions antisistema, la discriminació econòmica a favor de Madrid hi reforçaria l'establishment.

45 Reyner (2023), p. 96.

tre el litoral mediterrani (inclosa Barcelona, la metròpoli més gran de l'Europa mediterrània) i l'interior de la Península.

El poder atrau el poder, i el desplaçament del poder econòmic sempre planteja la possibilitat que el segueixi el poder polític⁴⁶. A un estat de baixa qualitat institucional com Espanya (Figura 7) és, per tant, temptador per les elits i grups de pressió que gaudeixen d'un control més privilegiat del poder de l'Estat fer-lo servir per a redirigir els fluxos econòmics en una direcció més favorable als seus interessos i que alhora preservi aquest *statu quo* que tant els afavoreix –encara que sigui al preu d'una ineficiència econòmica esgarrifosa (Figures 9 i 13). Això implica subvencionar l'Espanya buida (Figures 5 i 6) i potenciar el rol de Madrid com a nucli econòmic peninsular a expenses de Barcelona (car, recordem-ho, les economies d'escala i d'integració porten a que, com més es concentrin les activitats d'alt valor afegit a un lloc determinat, tan més atractiu resulti) –per això és tan significativa l'extraordinària caiguda de l'eficiència productiva que ha experimentat Madrid en paral·lel al seu rapidíssim creixement (Figura 13).

Per això hi ha a Catalunya un tercer col·lectiu descontent, i que explica l'empenta extraordinària que ha rebut l'independentisme, sobretot, arran que les noves necessitats generades per la immigració massiva des d'inicis del segle XXI (que de 1995 a 2023 ha augmentat la població de 6,1 a 8 milions) va revelar la discriminació econòmica de Catalunya com un gravíssim obstacle per a la seva prosperitat. Aquest tercer segment es compon sovint de persones de classe mitjana benestant, amb bons ingressos i estudis universitaris⁴⁷, és a dir, sovint per-

tanyents als sectors guanyadors en la transformació que el mercat imposa sobre Catalunya⁴⁸, però que, precisament perquè veuen les oportunitats que aquesta discriminació econòmica malbarata, reivindiquen el dret a gestionar els propis recursos de Catalunya en favor de la pròpia Catalunya.

Aquesta és una gran diferència amb la resta d'Espanya i, de fet, amb la major part del món desenvolupat, on els col·lectius guanyadors de la globalització més aviat donen suport a opcions polítiques dins de l'establishment. Per això les manifestacions independentistes catalanes s'han caracteritzat per una barreja d'assistència massiva i respecte extraordinari per l'ordre (amb cadenes i sanefes humanes sense "ni un paper a terra") que no es correspondria amb l'actitud típica dels extremismes. Per això també, potser, l'aliança independentista entre aquest col·lectiu capaç de competir al mercat globalitzat i la "intelliguentsia" d'esquerra contrària a la globalització i a la iniciativa privada es va revelar massa feble als moments crucials del procés sobiranista.

7. El futur bifurcat de Catalunya

S'ha posat de moda parlar del model econòmic que volem per Catalunya com si fos possible escollir-ne un a la carta. Espero haver demostrat que no és així: la geografia, l'herència del passat, els imperatius del mercat integrat europeu i l'equilibri de forces a les institucions que ens governen en determinen el model amb molt pocs graus de llibertat. Això no vol dir pas, però, que no hi hagi opcions, però sí que cada opció ha de ser un escenari consistent amb la realitat de Catalunya i amb les lleis de l'economia.

46 Proporciono més suport per a les afirmacions d'aquest paràgraf a Gràcia (2021) i Gràcia (2022).

47 Els jubilats acostumen a alinear-se amb els grups als que pertanyien quan estaven en actiu.

48 Això s'observa a les enquestes del Centre d'Estudis d'Opinió, que indiquen, per exemple, que els independentistes acostumen a tenir ingressos i nivells d'educació superiors als dels unionistes.

Econòmicament i social, Catalunya està avui experimentant un procés de polarització causat per l'èxit paral·lel de sectors intensius en mà d'obra poc qualificada (turisme, aliments processats) i molt qualificada (com ara ciències de la vida), amb la progressiva decadència de molts sectors manufacturers tradicionals que, ofegats per la manca d'oferta de personal adequat i per les dificultats burocràtiques que els imposa el sistema, s'estan desplaçant cada cop més cap a l'Europa central i oriental (quan no directament a Àsia). Salvant les distàncies, el model al que sembla derivar Catalunya es podria doncs comparar amb el de Califòrnia, que també es beneficia d'un entorn natural privilegiat i combina activitats de baix (turisme) i alt valor afegit (tecnologia) amb poca cosa entre mig –però, això sí, per un costat Catalunya té un estat del benestar més desenvolupat i, per l'altre, li manca l'entorn adequat (una regulació més liberal, un sector financer menys oligopolístic) per a que atraure un sector de capital-risc que financi les noves iniciatives.

El model econòmic de Catalunya és avui doncs competitiu (Figures 24 i 25), però també fràgil. La feixuga càrrega tributària manté la desigualtat baixa (de fet per sota de la mitjana espanyola, i molt per sota de la de Madrid⁴⁹) però, degut a l'enorme dèficit fiscal, no aporta solucions prou satisfactòries a problemes socials que el creixement ha aguditzat: privació, delinqüència, manca d'habitatge... Això exacerba la tensió social i intensifica la demanda de mesures correctores dràstiques, visibles i que alhora (a causa del propi dèficit fiscal) siguin de baix cost –cosa que es tradueix sovint en “solucions” de caire populista que alleugen la pressió a curt

termini però l'agreugen a mig i llarg.

1. A un **Primer Escenari** predomina doncs aquesta mena de polítiques. Sota una forta pressió dels grups més descontents, amb la recaptació fiscal al límit del sostenible (però, degut al dèficit fiscal, amb una provisió de serveis comparativament modesta), és temptador per als governants donar respostes que, per exemple, violin el principi de seguretat jurídica (congelació de lloguers, obstacles al desnonament d'ocupants il·legals, etc.) o condicionin les accions privades a llargs –i per tant costosos– procediments administratius (la burocràcia catalana ha esdevingut llegendaria fins i tot al context espanyol, que al seu torn queda molt al darrera dels països més competitius –recordeu la Figura 8).

Sota aquestes condicions, moltes de les activitats de baix valor afegit que es beneficien del clima i l'entorn natural privilegiat de Catalunya segurament romandrien competitives, però les intensives en coneixement podrien fàcilment marxar a d'un entorn més acollidor... I, a Espanya, probablement el trobarien a Madrid: una metròpoli més “business-friendly”, amb una tributació personal menys feixuga i afavorida per moltes de les polítiques de l'Estat espanyol.

Aquest és malauradament un escenari plausible, car les activitats intensives en coneixement són molt sensibles a les economies d'escala i d'integració: un cop un nucli assoleix un cert avantatge, el gap tendeix a ampliar-se amb el temps. A llarg termini l'equilibri entre dos nuclis com Madrid i Barcelona (massa lluny per constituir una sola metròpoli, massa a prop per a no competir l'un amb l'altre) es planteja doncs complicat fins i tot sense considerar la mà ben visible de l'Estat espanyol. A la llarga un dels dos ha de passar doncs per davant de l'altre i, malgrat els

49 L'any 2023 l'índex de desigualtat de Gini a Catalunya va ser del 29,9 (segons Idescat), similar doncs al 29,5 de Suècia (Eurostat) mentre que el d'Espanya va ser del 31,5 (Idescat i Eurostat hi donen el mateix valor), idèntic per tant al d'Itàlia al mateix any (Eurostat). Pel que fa a Madrid la dada més recent disponible és de 32,4, corresponent a l'any 2022 (Canals, Llano, Sanz i Urbano 2023).

avantatges naturals que gaudeix Catalunya, el biaix de les institucions espanyoles per Madrid i el menyspreu massa freqüent de les catalanes pel sector privat poden acabar determinant el guanyador.

2. Hi ha, és clar, un **Segon Escenari** que va en la direcció contrària: les activitats intensives en coneixement continuarien creixent i Catalunya en podria esdevenir un dels grans centres europeus, alhora que l'impacte de la polarització social seria mitigat per mitjà dels ingressos públics que la pròpia prosperitat generaria.

La recepta per assolir això passaria per implantar un sistema econòmic més liberal (cosa que no contradiu sinó que dona suport a l'estat del benestar, com demostren abastament els exemples de Suïssa, Irlanda, Àustria o els nòrdics). Això, tanmateix, requereix una qualitat institucional superior a l'avui prevalent (perquè el liberalisme representa sempre una renúncia de l'Estat a una part del seu propi poder, i només institucions de molt alta qualitat estan disposades a fer això) i una menor exposició a la discriminació econòmica de l'estat, començant per la que any darreja any drena fins a un 10% del PIB en forma de dèficit fiscal.

Dins d'aquest segon escenari, val la pena preguntar-se què passaria amb la indústria catalana. No sembla realista que la migració massiva de les activitats industrials cap a l'est es pugui revertir, car el Principat ha perdut ja molta massa crítica. En aquest escenari, tanmateix, poden prosperar no només les indústries d'aliments processats (amb l'avantatge de les denominacions d'origen) sinó també les que tenen un fort component tecnològic i/o d'innovació: la farmacèutica, el software, potser els vehicles elèctrics... Si, a més, es reduïssin les traves burocràtiques més

perjudicials que patim avui s'hi podrien afegir activitats industrials intensives en capital físic, no només humà –com moltes que depenen de plantes de producció robotitzades. La clau no és retornar al passat, sinó avançar cap al futur més desitjable d'entre els que són encara possibles.

Sovint, a debats i taules rodones, he fet l'experiment de preguntar als assistents quin país representaria millor el model econòmic que voldrien per Catalunya. Les respostes apunten invariablement a països amb economies obertes i liberals, forts estats del benestar i alta qualitat institucional: Suïssa, Suècia, Àustria, Dinamarca, Noruega, Finlàndia, Països Baixos... Cap a aquesta direcció apunta (naturalment amb limitacions) el Segon Escenari. No està gens clar, però, que aquest sigui l'escenari futur de Catalunya, precisament perquè, a les tensions socials que la majoria dels països desenvolupats tenen en comú, s'afegeix la que genera la depauperació de l'estat del benestar degut a la discriminació econòmica que pateix Catalunya dins d'Espanya. En la mesura que Catalunya realitzi el seu potencial dins del mercat integrat europeu (Segon Escenari), s'accentuarà el gap respecte de l'Espanya no mediterrània. Si, per contra, Madrid n'absorbeix les activitats de més alt valor afegit, Catalunya quedarà econòmicament cada cop més marginada (Primer Escenari) mentre l'equilibri territorial espanyol es reforça. Fins a quin punt els qui defensen aquest Primer Escenari arrossegaran una part prou important de la població catalana cap a posicions populistes que el facin possible resta, doncs, per veure.

Bibliografia

- Bauhr, Monika; Charron, Nicholas; Chmieleński, Paweł; Fernández-Vázquez, Pablo; Lapuente, Victor; Wieliczko, Barbara (2022): *Measuring the Quality of Government at the Sub-National Level and Comparing Results with Previous Studies: Final Technical Report & Select Case Studies in Spain and Poland*. European Commission.
- Boix, Carles (1999): *Per què creix el sector públic? El paper del desenvolupament econòmic, el comerç i la democràcia*. Els Opuscles del CREI.
- Boix, Carles (2003): *Democracy and Redistribution*. Cambridge University Press.
- Boix, Carles (2015): *Political Order and Inequality: Their Foundations and their Consequences for Human Welfare*. Cambridge University Press.
- Boix, Carles (2019): *Democratic Capitalism at the Crossroads: Technological Change and the Future of Politics*. Princeton University Press.
- Braudel, Fernand (2008): *La dynamique du Capitalisme*. Flammarion.
- Brunet, Roger (1989): *Les Villes Européennes*. RECLUS-DATAR.
- Canals, Leonor; Llano, Juan Carlos; Sanz Angulo, Alejandro; Urbano, Clara (2023): *El estado de la pobreza 2015-2022: Seguimiento de los indicadores de la Agenda UE 2030*. Comunidad de Madrid.
- Carretero, Ignacio (2017): "La Laponia española", *El País* (11 març).
- Centre Català de Negocis (2015): *L'espòli fiscal i les perversions estructurals del sistema fiscal espanyol*. Estudis CCN.
- Christmann, Federico; Fitó, Àngels; Muñoz Martínez, Marina; Pagès, Carme (2023): "Robòtica, intel·ligència artificial i mercat de treball a Catalunya" al monogràfic *Els reptes del sistema productiu català*, *Revista Econòmica de Catalunya*.
- Eatwell, Robert; Goodwin, Matthew (2018): *National Populism: The Revolt Against Liberal Democracy*. Pelican.
- Escribà, J., A. Gómez, M.J. Murgui and M.T. Sanchis (2019): *BD.EURS (NACE Rev.2) database: New estimations. D-2019-1*. Dirección General de Presupuestos. Ministerio de Hacienda y Función Pública.
- ESPON (2004): *Potentials for polycentric development in Europe*. European Spatial Planning Observation Network.
- FERRMED (2023): *Study of Traffic and Modal Shift Optimisation in the EU*. FERRMED.
- Florida, Richard (2005) "The world is spiky" *Atlantic Monthly* (octubre).
- Florida, Richard (2008): *Who's your city: how the creative economy is making where to live the most important decision of your life*. Basic Books.
- Friedman, Thomas (2005): *The World Is Flat: A Brief History of the Twenty-First Century*. Farrar, Straus and Giroux.
- García-Sanchis, José R.; Pons, Ernest; Suriñach, Jordi; Vayá, Esther (2022) *El impacto económico del Covid-19 sobre el sector turístico español*. UB-IREA, Document de Treball 2022/19.
- Gethin, Amory; Martínez-Toledano, Clara; Picketty, Thomas (2022): "Brahmin Left vs. Merchant Right: Changing Political Cleavages in 21 Western Democracies, 1948-2020" *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 137, Issue 1.

- Gispert, Blanca (2021): "Alarma sindical pels baixos salaris del talent tecnològic", *La Vanguardia* (23 octubre).
- Gracia, Eduard (2017): "The Curse of Geography and the Dilemma of Europe's Periphery" *BusinessQuest Journal of Economics*.
- Gracia, Eduard (2021): *Integració europea o marginació espanyola: el futur bifurcat de Catalunya, el País Valencià i les Balears*. Fundació Vincle.
- Gracia, Eduard (2022): *Bastons a les rodes: el Corredor Mediterrani i la lògica del poder a Espanya*. Fundació Vincle.
- Grau del Cerro, Xavier (2023) "El sector turístic a Catalunya: el 12% del PIB" *Diari Ara* (1 de juliol).
- Hollanders, Hugo (2023): *Regional Innovation Scoreboard 2023 (RIS23)*. European Commission.
- Hurley, John; Fernández-Macías, Enrique; Bisello, Martina; Fana, Marta; Vacas, Carlos (2019): *European Jobs Monitor 2019: Shifts in the employment structure at regional level*. Eurofort Research Report, European Commission.
- Maudos, Joaquín; Solaz, Marta (2019): *La productividad de la economía valenciana en el contexto regional: determinantes*. IvieLAB i Generalitat Valenciana.
- Reyner, Josep (2023): *Déficit fiscal, benestar dels ciutadans i competitivitat de l'economia catalana: una situació a revertir*. Fundació Vincle.
- Tebar, Alba; Solano, Alexandre (2024): "La Barcelona dels expatriats: una comunitat paral·lela que es gira d'esquena a la ciutat" *Vilaweb* (9 d'abril).
- Tremosa, Ramon (2020): *Catalunya, potència logística natural: l'Estat contra el mercat*. Pòrtic.
- Turchin, Peter (2023): *End Times: Elites, Counter-Elites and the Path of Political Disintegration*. Penguin.
- Vernet, Daniel (1997): "L'Allemagne au cœur du débat français" *Le Monde*.
- Viaña, David (2023): "El mapa de competencia fiscal: Madrid es la CCAA con menor presión y al mismo tiempo la que más recauda por habitante" *El Mundo* (27 abril).
- Xu, Yang (2022): "Structural change and the skill premium in a global economy" *Journal of Economic Dynamics and Control*.